

գալուը, Տէյր էր-Ռաւաթէն քիչ մը հեռի. Զրանչիսկեանք հոն արտ մը գնելով՝ այդ զիւր վերածած են զայն և պարսպած. 1859 ին ալ պնդումներ կատարած են և զտած են շատ մը այրեր՝ որ հաւանարար գերեզմաններ էին. չգտանք հոն ո՛չ վանքի և ո՛չ եկեղեցւոյ հետքեր. և ըստ մեր համոզման Սիւր էլ-Կանէմի արտի տեղագրութիւնը և պրոպագանդները չեն հաստատեր Մէսթէրմանի դիտողութիւնները, հետեւաբար Տէյր էր-Ռաւաթ՝ զարաւոր աւանդութեամբ և պոստմականութեամբ, կը մընայ իբր բուն «Հովուանոցը», որուն ընկերովի սեփականատէ՛ր՝ Հայք, Յոյնք և Լատինք Ծննդեան զիշերը, ի հնուն, կ'երթային հոն թափօրով, «Փառք ի բարձունս» երգելու և պատարագելու համար: Մենք վերև յիշատակեցինք մեր ազգային յիշատակութիւնք, որ կը հաստատեն այս պարագան: Օտար ծխարաններն ալ հետեւալ կերպով կը նկարագրեն «Հովուանոց» երթալու հանդիսական թափօրը. «Կէս զիշերին զանգահարութիւն կ'ըլլայ, բոլոր ուխտաւորները կը հաւաքուին Բեթղեհէմի Ս. Ծննդեան եկեղեցին. և հոն կը կատարեն զիշերային ժամերգութիւնը. կղերը կ'զգեստաւորի Ս. Այրին մէջ և կը մատուցանէ զիշերուան պատարագը. յետոյ կը կազմուի մեծ թափօր, ժողովուրդը և կղերը լապտերներով և մօմեղինօք և կանթեղներով կ'իջնեն Հովուաց դաշտի «Փառք ի բարձունս»ի եկեղեցին, ուր կը կատարուի առաւօտեան ժամերգութիւնը և բարձրատիճան եկեղեցական մը կը պատարագէ. լուսածագին՝ բոլորն ալ կը վերադառնան ի Բեթղեհէմ, և Պատրիարքը Աւագ սեղանին վրայ Ս. Պատարագ կը մատուցանէ.» (տե՛ս Bethléem, le Sanctuaire de la Nativité, էջ 182): Դարաւոր սօփութիւն մը, այժմ թէև խափանուած, բայց երուսաղէմի Հայ եկեղեցին՝ նախնարած է «քաջ հովուին» ծննդեան Ս. Այրին մէջ երգել հրեշտակային չքնաղ երգը, — «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ, ի յերկիր խաղաղութիւն և ի մարդիկ հանդիսին»,

ԻԿԻՏԻՉ ԵՊՍ. ԱՂԱԻՆՈՒՆԻ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍԻ աշինել ԲԱՅՈ

Պ. Աճառեան իր «Հայերէն նոր բաներ» գործին մէջ (Բ. հատոր, էջ 177) խոսելով այս նորագիտ բառի մասին, որուն նշանակութիւնն է սոնական կարողութիւնը կրօնցեցի, իր բայական ձեռքը ընդունած է զայն: Նոյն ձեռք որդեգրած է նաև իր հոյակապ «Հայերէն արմատական Բառարան»ին մէջ (Ա. հատոր, էջ 598), առանց որևէ ստուգարանութեան:

Հ. Գր. Սարգսեան ևս՝ որ տարւոյս Բազմալէպին մէջ քննութեան բովէն կ'անցընէ Պ. Աճառեանի նոր թուերը որոշ յաջողութեամբ մը, նոյն տարագով կ'ընդունի Մագիստրոսի գործածած «աւինել» բայը, աւելցնելով իր կողմէ՝ թէ յունարէն ἀνίσταμαι բայէն տառադարձուած է ան:

Ըստ մեզ, եթէ չենք սխալիւ, աշինել կամ աշինել բայ մը գոյութիւն չունի ակնարկուած Մագիստրոսեան տողերուն մէջ. այլ պէտք է կարգաւ զայն «ԱՏԻՆ Ելով»: Պ. Աճառեան այդ աշինել կցելով երով էական բային՝ կ'նճիռ մը ստեղծած է ինքնին, վասնիչ նոյն բառին հանդիպելու ատեն՝ զոր Մագիստրոս անկ յոգնակերտ մասնիկով կ'իրարկած է այլուր (Թուղթ Հէ, էջ 223 ըստ հրատարակութեան Կոստանեանցի)՝ «ի յստանցն ներքինեաց», բոլորովին անստույգ կը համարի բառն ու բանին ձևը միանգամայն:

Յայտնի կ'երևի սակայն՝ որ Աշին (կամ Աշին) և ԱՏՏԱՆԵ (թերևս՝ Ատտանք) ներքինի կամ ներքինեան նշանակութեամբ կը գործածէ Մագիստրոս, հասարակ գոյականի մը վերածելով դիցարանական այդ անունը: Անշուշտ Նոննոսի Մեկնութիւն Առապիկային մէջ կարդացած էր ան՝ թէ «գմարմինս իւրեանց յօշէին սրով» անոնք որ կը պատուէին Աստիկը (*), և թէ «մինչև ցարդ անդգամք ոմանք ազճատեալք հատանեն զնեքեանս»: Նոյնպէս Սոկրատի եկեղեցական պատմու-

(*) Հրատարակուած Հայերէն Թարգմանութեան մէջ չիկան բնագրին այս բառերը, բայց հաւանական է որ լատգոյն օրինակներ ունէին զայն:

թեան հայերէն թարգմանութենէն (Գ. 14.)
կը ճաննար Աշխիւր՝ որ «բոս մոլեկան տը-
փանացն հհատ զինքն», եւն: Յովհաննէս
Սարկաւազ Վարդապետն ալ (ԺԲ. զար) Մա-
ղիտաբուն զարմը վերջը՝ իր անտիպմնացած
մէկ գրութեան մէջ՝ Պոնտացի քրիստոնե-
ականութեան մասին ի մէջ աչլոց կը գրէ. «Ամա-
շեմասի, խորհրդատուն կատարին և պատշա-
նի»... որը բացատրութիւն մըն է «աղճա-
տանաց իմն համբաւ է պնոցանէ» խօսքին,
միւսին հատուածին մէջ:

Ե. Ե. Դ.

ԴԱՐԱՆԱՂԵԱՅ ԳԱԽԱՌԸ

(Շար. 7-8 ԹԻՒՆԵՆ)

Պատմական այսքան մեծ նշանակու-
թիւն ունեցող գաւառի մը մէջ կ'ապաստուէր
որ հոծ հայութիւն մը զոյոթութիւն ունենար
թէ՛ քաղաքին թէ՛ գիւղօրէից մէջ. ընդ-
հակառակը հայ ազգաբնակչութեան պա-
կասը չափազանց ուշադրաւ էր:

1598 թուականին, ձէլալիներու ա-
պրտամբութեան միջոցին, հայկական նա-
հանգները մատնուեցան աւարի և օրա-
ծութեան: Այս աղէտին վրայ աւելցաւ նաեւ
1599 ի երաշտութեան և սովի սարսափը.
Դարանաղցիք չըլձակայ գաւառներու՝ Ակ-
նայ, Տրվրիկի և Երզնկայի ազգակիցնե-
րու հետ զաղթեցին զէպի Արևմուտք, Կ.
Պոլիս և չըլձակաները, և արդական թրա-
կիա, հասան մինչև Պիլկատ, Լեհաստան,
Խրիմ, Ուլահներու և Պուղտաններու եր-
կրը:

1610 թուականին, ակնարկուած գա-
ւառներու Հայերէն միայն 7000 հոգի, պե-
տական խիստ հրամանի վրայ վերադար-
ձան իրենց հայրենիքները (ՏԽՍ ժամանա-
կագրութիւն Գրիգոր վարդապետ Դարանաղեցոյ,
Երուսաղէմ, 1915):

Ռոտոսթոյի և Մալկարայի կամախցի-
ները սակայն յաջողեցան մնալ իրենց նոր
հայրենիքին մէջ և հոն բազմանալ ու բար-
գաւաճիլ:

Ռոտոսթոյի հայութեան առաւելագոյն
մասը Դարանաղեաց գաւառէն է. այս մա-
սին Ռոտոսթոյիներու մօտ մ'չ միայն ա-
ւանդութիւնը չափազանց պերճաբոս է այլ

և բարքերու, սովորութիւններու, ասա-
ցուածքներու, կերակուրի տեսակներու
հանդիսութիւններ կը տեսնուին կամախ-
ցիներու հետ: Բաց աստի կամախէն բեր-
ուած Ս. Թադաւոր Բեւեռը որ աչգային
սրբութիւն մըն է, մինչև ցարդ պահուած
մնացեալ էր Ռոտոսթոյի մէջ: 1922 ի թրա-
կիոյ պարպուած միջոցին, թրակեան եկե-
ղեցիներու զոյքերուն և սպասներուն հետ,
Ս. Բեւեռը փոխադրուեցաւ Ֆիլիպպէ և
խնամով կը պահուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյն
մէջ:

Իսկ Մալկարացիք որոշապէս կը յայտ-
նեն թէ իրենք Դարանաղեաց գաւառի վա-
րի Բազառիճ գիւղէն են: Մալկարացիներ-
ու մօտ ուրիշ աւանդութիւն մըն ալ զո-
յոթութիւն ունի: Ուզուն-Քիօփիլի մէջ հաս-
տատուած Անեցիներ զաղթեալ են զէպի
Մալկարա և խառնուել են եկուր Բազա-
ռիճիներու հետ: Սոյն իրողութեան իբր
փաստ ցոյց կուտան Ս. Գէորգայ մասունք
մը, որ աւանդութեան համաձայն Անիէն
բերուած պիտի ըլլայ:

Իսկապէս Ռոտոսթոյիներու և Մալկա-
րացիներու միջև ընդունակութիւններու և
յատկութիւններու տարբերութիւնը չա՛տ
զգալի է: Իսկ Ազրիանուպոլսեցիները բո-
լորովին տարբեր խմորէ են. համաձայն
պահուած աւանդութեան՝ անոնք չորս դար
առաջ զաղթած պիտի ըլլան Ռումանիայէն:

Դարանաղցիի ժամանակագրութենէն
կարելի է նաեւ հետեցնել թէ՛ Նիկոմիդիոյ
վիճակին պատկանող Եւալոպի գիւղերու
հայ ազգաբնակչութիւնը (Պազար Բէօյի
Պէնլի, Շաղաղի, Սէօլէօզի, Վախուֆի,
Կիւրլէի) առաւելագոյն չափով կը պատ-
կանի Դարանաղեաց գաւառին:

Ամենայն հաւանականութեամբ այս
զաղութները հաստատուած են 1609-1620
թուականներուն:

1913 թուականին Դարանաղեաց գա-
ւառի մնացորդ հայ ազգաբնակչութիւնը
հետեւեալ համեմատութիւնը կը ներկայա-
ցընէր մերձաւորաբար թէ՛ քաղաքին թէ՛
գիւղօրէից մէջ:

Քեմաի գաւառի 30 տուն: Թալկեր 60
տուն, Չաֆարի 9. Վերի Բազառիճ 250. Վա-
րի Բազառիճ 90. Ս. Նշան 12. Թորան 45.
Մարեզ 120. Գոմեր 60. Կարի 12:

Քաղաքի և ինը գիւղերու մէջ մօրոգջ